

ZPRÁVY

ČESKÉ SPOLEČNOSTI RUKOPISNÉ

6

Řada: VIII

ISSN 1213-9033

Prosinec 2020

Obsah

Články

Škodová J.: <i>Miniové značky v Rukopisu zelenohorském. Co o nich dnes víme a co by mohly znamenat.</i>	133
Mentzlová D.: <i>Využití pergamenu při stavbě a opravách varhan</i>	149
Urban J.: <i>Ještě ke kulatým výročím rukopisným</i>	156
Recenze	159
Členské zprávy	161

Miniové značky v Rukopisu zelenohorském. Co o nich dnes víme a co by mohly znamenat.

JITKA ŠKODOVÁ

V tomto článku se snažím postihnout jednak dosavadní stav poznatků o miniových značkách v Rukopisu zelenohorském (RZ), hlavně pak ale navázat na jejich nejstarší dokumentaci Palackým a Šafaříkem a na nejstarší hmotný průzkum RZ Augustina Cordy. Vycházím z Palackého a Šafaříkovy navrhované hudební konotace miniových značek. Srovnávám počet a písmenné formy těchto značek s doklady o písmenném označování klaviatur na nejstarších známých středověkých varhanách a s písmennou notací dvou pozdně středověkých varhanních tabulatur. Shoda s miniovými značkami v RZ je pozoruhodná, byť ne úplná. Navrhuji domněnku, že miniové značky v RZ pocházejí z pozdního středověku a mohou být písmennou notací – vodítkem pro hudební doprovod zpěvu RZ na nějaký klávesový dobový nástroj, nejspíše portativ.

Miniové značky v Rukopise zelenohorském

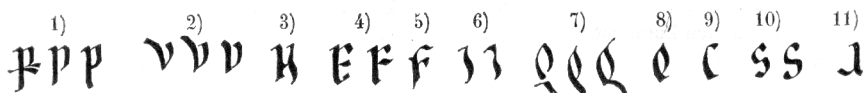
Miniové značky v RZ poprvé důkladně zkoumali, zdokumentovali Palacký se Šafaříkem¹⁾ v roce 1840 a nastínili též prvé nápady k jejich interpretaci. Na obr. 1 (na následující straně) je reprodukována jejich přehledná tabulka.

Tabulka zachycuje údaje o počtu těchto značek, jejich stavu z hlediska porušenosti a jejich rozmístění v textu RZ. Jsou psány vesměs miniem, na rozdíl od množství jiných rubrikací v RZ, které jsou naneseny nejčastěji rumělkou. Miniové značky zjevně nejsou rozmístěny v textu RZ náhodně. Mají charakter písmen, jejichž tvar je i při letném pohledu zcela odlišný od písma samotného rukopisu. Tvarově se miniové značky blíží nejvíce gotickým písmenům užívaným ve 13. či 14. století²⁾. Šafařík s Palackým nechali prozkoumat Rukopis zelenohorský významným českým přírodovědcem Augustinem Cordou. Jedná

¹⁾ Palacký F., Šafařík P.J.: *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache: Libusa's Gericht, Evangelium Johannis, Der Leitmeritzer Stiftungsbrief, Glossen der Mater Verborum*. Prag, Kronberger und Rivnáč 1840.

²⁾ Walther J.L.: *Lexicon diplomatium, abbreviationes syllabarum et vocum in diplomatibus et codicibus a seculo VIII ad XVI usque occurrentes exponens*. Ulmae, Gaum 1756, tab. XX (dostupné na: <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb11056234-6>, scan 325).

Jene eigenthümlichen Mennigzeichen, ursprünglich Uncialbuchstaben von seltener Form, sind folgende:

- 1) P., Zeile 1 (verwisch), 9 (dreimal), 13 v., 22, 38, 71 (verwisch im M), 72 verw., 78, 106, 120, 126 verw.
- 2) V., Z. 22, 47, 50 (im J), 55 (im S), 61, 96, 98, 121 (im K).
- 3) N., Z. 3 verw., 18, 44, 103.
- 4) E., Z. 4, 28, 58, 59, 74, 76, 85, 93, 101; 118.
- 5) F., Z. 26.
- 6) J., Z. 7 verw., 29 verw., 36, 40, 43 im V, 49, 68, 88 über dem L, 113, 115.
- 7) Q., Z. 19, 21, 37 im L, 41, 52 im L, 66 im M, 80, 83 im K, 91, 100.
- 8) O., Z. 12 verw., 25, 43 im V, 46, 111, 116.
- 9) C., Z. 8 verw., 89, 91, 95, 108, 124.
- 10) S., Z. 31, 34 im S, 53, 110 verw. im Z.
- 11) A., Z. 35.
- 12) Unkenntliche, verwischte Zeichen: 22, 64, 81.

Obr. 1 Palackého a Šafaříkova přehledná tabulka miniových značek v Rukopise zelenohorském (faksimile z jejich publikace *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache*³⁾, str. 28).

se o první kvalifikovaný hmotný průzkum rukopisu³⁾. Pokud jde o miniové značky, Corda vyjadřuje a také přesvědčivě dokládá svůj názor, že byly do textu RZ vepsány mnohem později, snad o staletí. A Rukopis zelenohorský celkově prohlašuje na základě svého zkoumání za dokument nanejvýš starý. Palacký se Šafaříkem ve výše jmenované práci vyslovili též názor na možný smysl miniových značek, totiž, že se může jednat o jejich hudební význam. Pokud je mi známo, dosud nebyla jejich domněnka vyvrácena. Miniových značek je v RZ jedenáct druhů, původně uncialních písmen. Palacký se Šafaříkem v rukopisu zaznamenali celkem 76 miniových značek, z nichž pouze tři nebyli schopni pro značné porušení tvarově identifikovat. Pečlivým porovnáním digitálních snímků RZ s rentgenovými snímky RZ, pořízenými při nedávném restaurátorském průzkumu⁴⁾ jsem konstatovala, že všechny miniové značky označené v Palackého a Šafaříkově práci odpovídají jejich umístění jak v digitálních snímcích, tak ve snímcích rentgenových, i když tvarově nejsou dnes některé z nich už dobře čitelné, jak to zřejmě bylo možné ještě v době výše zmiňovaného průzkumu před

³⁾ Nesměrák K., Štamberská D.: První hmotný průzkum RZ. In: *Almanach rukopisné obrany III*. Praha, Neklan 1995, s. 23–34.

⁴⁾ Křenek K., Ohlídalová M., Pech M., Tvrzníková J.: *Hmotný průzkum Rukopisů králové-dvorského a zelenohorského. Dokumentace současného stavu*. Praha, Národní muzeum 2018.

asi 180 lety. Nutno připojit, že Palackého a Šafaříkův výčet miniových značek je i vyčerpávající, to znamená, že jsem nezjistila žádnou značku „navíc“. Text RZ s vyznačením miniových značek je v příloze tohoto článku.

Miroslav Ivanov, který podrobil oba rukopisy tzv. hmotnému průzkumu na sklonku šedesátých let minulého století, se k miniovým značkám vyjádřil tak, že se jedná o zbytky původního, padělateli z pergamenu nedokonale vyškrábaného gotického žaltáře⁵⁾. Miniové značky dle něj mají být napsány pod textem samotného rukopisu. Rukopis zelenohorský je dle Ivanova palimpsest.

Díky nedávnému restaurátorskému průzkumu RZ v Národním muzeu⁴⁾ ale nyní víme, že RZ není palimpsest. Z toho plyne, že tzv. žaltářová hypotéza Miroslava Ivanova⁵⁾ definitivně padá. Ostatně nesmyslnost této hypotézy jasně prokázali již dávno před průzkumem Národního muzea Jiří Urban a Karel Nesměrák⁶⁾. Miniové značky jsou psané nad a nikoliv pod písmem RZ. Je třeba zde zdůraznit, že zjištění nedávného restaurátorského průzkumu RZ v Národním muzeu nejsou v žádném rozporu s oním prvním hmotným průzkumem Augustina Cordy.

Lze tedy dnes konstatovat, že veškeré věrohodné hmotné průzkumy RZ, se kloní k názoru, že rukopis je starý. Přehled o dosavadních hmotných průzkumech, jak RZ tak Rukopisu královédvorského (RK), podává práce Karla Nesměráka⁷⁾. Jsme tedy plně oprávněni zabývat se domněnkou, že RZ je starou památkou, nikoliv padělkem z počátku 19. století. Je-li RZ středověkou památkou, je třeba se při zkoumání miniových značek řídit v první řadě jednak popisem Palackého a Šafaříka v jejich zmíněné práci¹⁾ a také poznatky Augustina Cordy. A to především proto, že jde o pečlivé a věrohodné dokumentace. Dále též proto, že od jejich průzkumů zestárl RZ o dalších skoro dvě stě let, během nichž se s ním nezacházelo vždy v rukavičkách. Zmínění první badatelé mohli tedy v rukopisu postřehnout ať již prostým okem, či pod lupou a mikroskopem to, co už my nikdy neuvidíme, byť máme k dispozici neskonale sofistikovanější průzkumné metody.

⁵⁾ Ivanov M., Josefík J., Sitta J., Srnec D., Šonka J.: Protokoly o zkoumání Rukopisů královédvorského a zelenohorského a některých dalších rukopisů Národního muzea v Praze (1967–1971). *Sborník Národního muzea, řada C – literární historie* 34, 1991, 1–116.

⁶⁾ Urban J., Nesměrák K.: *Fakta o protokolech RKZ*. Praha, Neklan 1996.

⁷⁾ Nesměrák K.: Historie a perspektivy hmotného průzkumu rukopisů královédvorského a zelenohorského. *Chemické listy* 107, 2013, 194–201.

Palackého a Šafaříkův pokus o interpretaci miniových značek

Na základě důkladného průzkumu dokládají oba autoři^{1,8)}, že ony záhadné značky nejsou v textu umístěny náhodně. Dále, že mají nějaký účel, a že tím účelem mohou být značky nebo noty určené pro zpěv, či pokyny pro přednes textu. Pak ještě konstatují, že by bylo velmi žádoucí nalézt podobné značky, vyskytují-li se někde ve starých básních západoevropských národů. Autorům se však nepodařilo nic takového nalézt. Jejich poukaz na Waltherův *Lexicon diplomaticum*⁹⁾, konkrétně na tab. XXVIII, obsahující dle autorů jakési vodítko, dle mého soudu tím vodítkem není. Zato tento lexikon může posloužit pro alespoň přibližné časové zařazení miniových značek – původně uncíálních písmen – dle jejich tvaru. Srovnáním se vzory gotického způsobu psaní v jednotlivých časových obdobích středověku, shoduje se způsob psaní miniových značek tvarově se způsobem psaní ve 13. či 14. století (například²⁾); třeba zde poznamenat, že některé další rubrikace v RZ se dle jmenovaného lexikonu shodují s tvary užívanými ve středověkých rukopisech o několik století dříve, ale zde není na podrobnosti v tomto směru místo. Význam takového objasňujícího nálezu by byl nepochybně pro datování zápisu RZ zásadní.

Zápis Rukopisu zelenohorského

Soudím, že pokud chceme záhadné miniové značky objasnit, je třeba se věnovat též otázkám, proč, to jest za jakým účelem, případně kým mohly básně RZ (či přesněji řečeno písně, protože původně šlo zřejmě o zpívané, orálně předávané výtvoř), zapsány. Dnes z nich ovšem máme pouze zlomky dvou básní, druhotně nazývaných Sněmy a Libušin soud. U kratšího zlomku zvaného Sněmy nám chybí začátek, u Libušina soudu zase konec. Někdo musel mít pádný důvod, proč zapsat tuto, do té doby zřejmě orálně tradovanou poezii z pohanské minulosti. Amusel to být člověk vzdělaný, což byli ve středověku téměř výhradně duchovní. Nejspíše by šlo o někoho z okruhu slovanských klášterů, vzhledem k potřebě zachovat starý český, zřejmě orálně předávaný, text. Lze se právem domnívat, že například mniši Sázavského kláštera vládli krom slovanského písma, též latinkou a latinka se v době zápisu textu jevila použitelnější. Až dosud se věnovala tomuto důležitému problému jak v případě RZ tak i RK malá

⁸⁾ Enders J.: Älteste denkmäler po 155 letech. In: *Almanach rukopisné obrany III*. Praha, Neklan 1995, s. 35–56.

⁹⁾ Walther J.L.: *Lexicon diplomaticum, abbreviationes syllabarum et vocum in diplomatibus et codicibus a seculo VIII ad XVI usque occurrentes exponens*. Ulmae, Gaum 1756, tab. XXVIII (dostupné na: <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb11056234-6>, scan 341).

pozornost, ta byla upřena především na spory o jejich pravost. Těmito spory byl také dle mého soudu pro mnoho blíže nezasvěcených lidí zastíněn fakt, že se jedná o rukopisy zcela rozdílné, nemyslím nyní na značný rozdíl paleografický a jazykový, ale především obsahový. Oba rukopisy byly posléze jaksi sdruženy pod tlakem sporů o jejich pravost do jednoho celku zvaného RKZ. Většinově přijímaná nálepka, že jde o Hankovy padělky, tuto zdánlivou příbuznost automaticky podtrhovala. U RZ jde o epickou poezii sahající svým původem snad do 8. století. U RK jde o soubor epických a lyrických skladeb pocházejících pravděpodobně z různých časových období, od dob pohanských, po první půli 13. století. Domnívám se, že i důvody, proč byly oba Rukopisy zapsány k dalšímu uchování na pergamen, mohly být proto rozdílné. V dalším textu se budu věnovat v tomto smyslu pouze RZ.

Rukopis zelenohorský jako možná součást korunovačního obřadu

Sněmy i Libušin soud se týkají tématu právních zvyklostí, způsobů rozhodování o důležitých společenských záležitostech u starých Čechů (a můžeme říci obecněji u starých Slovanů) v době pohanské. Libušin soud pak krom toho postihuje původ přemyslovského rodu. Známe jen zlomek Libušina soudu, který končí pohaněním kněžny a Ratiborovou výzvou, že se Češi mají řídit vlastním právem, nikoliv právem platným u cizinců–Němců. Je pravděpodobné, že text dále popisoval uvedení na Vyšehrad knížete Přemysla jakožto nového vládce Čechů. Je tedy možné vyslovit domněnku, že důvodem k zapsání RZ mohl být zájem některého z historických přemyslovských knížat či králů o zachování a podpoření přemyslovské tradice a významu rodu. V textu RZ též zaznívá odpor proti cizímu zvykovému právu. Podnět k zapsání textu RZ mohl tedy vyjít od některého přemyslovského panovníka, který byl stoupencem starého slovanského práva. Pak ovšem nutně následuje otázka, od kterého. Václav Tille¹⁰⁾ poukazuje na možnost oficiálního zpracování nějaké starší přemyslovské legendy o Libušině soudu u příležitosti korunovace prvního českého krále Vratislava roku 1068. Tille ovšem RZ samotný v této souvislosti nezmiňuje. Je známo, jakou pozornost věnoval král Vratislav tradičně českému a slovanskému Vyšehradu. Jeho snaha o nové povolení slovanské bohoslužby v Čechách, o které žádal roku 1079 papeže Řehoře VII., byla sice z Říma ostře odmítnuta¹¹⁾, avšak svědčí o Vratislavově příklonu k domácí náboženské, cyrilometodějské a české jazykové tradici. Mohly tedy být skladby RZ zapsány z podnětu tohoto panovníka a určeny k provedení při jeho korunovačním obřadu. Nebo by mohl být text

¹⁰⁾ Tille V.: Kristianův a Kosmův Přemysl. *Český časopis historický* 24, 1918, 255–263.

¹¹⁾ Jakobson R.: *Angažovaná čítanka Romana Jakobsona. Články, recenze, polemiky 1920–1945 a Moudrost starých Čechů*. Praha, Karolinum 2017, s. 161.

RZ oním ještě starším zpracováním přemyslovské legendy, o němž se zmiňuje Tille¹⁰⁾. Pak by podnět k jeho zapsání mohl dát některý významný přemyslovský kníže, který potřeboval zaštitit vzrůstající moc rodu i upevňujícího se přemyslovského státu vůči západním sousedům. Je možné uvažovat zde o Boleslavovi I., či Boleslavovi II. Účel mohl být týž, totiž podpora významu přemyslovského rodu a případně i dodání lesku slavnostnímu obřadu nastolení knížete a podpora slovanské zvykové, církevní i jazykové tradice oproti západním vlivům. Pokud by některá z těchto domněnek platila, pocházel by zapsaný text RZ z 10. či 11. století. Vraťme se však k Vratislavovi a k jeho sice pozoruhodnému, leč neúspěšnému pokusu oficiálně povolit v Čechách slovan-skou bohoslužbu. Znamená to bezpochyby, že tento panovník si vážil českých tradic i domácího jazyka. O téměř tři století později se o totéž s větším úspěchem pokusil Karel IV. A založil klášter Na Slovanech. Tento panovník nechal sepsat nový korunovační řád. Respektive se na jeho vzniku sám též významně podílel¹²⁾. Úvodní část Karlova korunovačního řádu je zvláštní a v jiných evropských korunovačních řádech, které ostatně Karlovi sloužily za předlohu, se nevyskytuje. Budoucí český panovník má dle tohoto řádu v předvečer korunovace vyjet spolu s preláty, knížaty a šlechtou z pražského Hradu na Vyšehrad, aby se tam pomodlil. Tato část Karlova korunovačního řádu byla nepochybně přejata z některého staršího přemyslovského korunovačního řádu¹³⁾. Karel chtěl tímto jistě zdůraznit svůj příklon k přemyslovské tradici a význam, který přiřítal svému přemyslovskému původu v mateřské linii. (Tento psychologicky pozoruhodný a pro nás Čechy tak blahodárný rys Karlovy povahy a mnohého jeho snažení, by si zasloužil zvláštní zpracování, na které zde není místo.) Karlův kronikář, Příbík Pulkava z Radenína ke korunovačnímu obřadu na Vyšehradě dodává¹⁴⁾: „*Střevíce (Přemyslovky) jsou až do dnešního dne velmi pečlivě chovány v kostele vyšehradském. V předvečer korunovace českých králů totiž kanovníci a preláti jdou v procesi vstříc budoucímu králi, ukážou mu střevíce a položí mu mošnu na ramena, aby (králové) měli na paměti, že pocházejí z chudoby a aby nikdy nezpychli.*“

Nyní zpět k textu RZ a miniovým značkám v něm: Je možné se domnívat, že text RZ byl zapsán v 10. či 11. století za účelem slavnostního provedení–zpěvu při příležitosti nastolení přemyslovského knížete, či korunovace českého krále.

¹²⁾ Karel IV.: Korunovační řád českého krále. In.: *Karel IV., literární dílo*. Praha, Vyšehrad 2000, s. 87–124.

¹³⁾ Cibulka J.: Korunovační řády středověké a Karla IV. korunovační řády králů českých. *Časopis katolického duchovenstva* 75(100), 1934, 129–145, 193–214, 259–272, 324–344, 385–409, 513–540 a 577–605. *Časopis katolického duchovenstva* 76(101), 1935, 47–55 a 357–383. Vydáno rovněž jako zvláštní otisk pod názvem *Český řád korunovační a jeho původ*. Praha, nákladem vlastním 1934.

¹⁴⁾ Příbík z Radenína, řečený Pulkava: Kronika česká. In.: *Kroniky doby Karla IV.* Praha, Svoboda 1987, s. 274.

Rukopis zelenohorský, respektive jeho slavnostní provedení, se mohl o několik staletí později uplatnit také při slavnosti na Vyšehradě, jak ji stanovuje korunovační řád Karlův. Je pak na místě domněnka, že miniové značky mohly být do textu RZ dopsány v souladu s vyhodnocením Augustina Cordy^{1,3)} „o staletí“ později za účelem zvýraznit hudbou přednes či zpěv textu. Jejich gotická forma by byla s časovým určením do doby Karlovy rovněž v souladu²⁾. Hudba a hudební vyjadřování prodělalo ve středověké Evropě pozoruhodný vývoj. V době Karlově již nabyla vyspělých forem jak samotná hra na rozmanité hudební nástroje, tak hudební notace.

Písmenná notace v zápisech pozdně středověké hudby

Jak již bylo řečeno, vycházím z předpokladu Palackého a Šafaříka, že miniové značky se vztahují k hudební stránce přednesu či – přesněji řečeno – nejspíše k nástrojovému doprovodu zpívaného textu. Miniové značky by pak byly nějakou formou **písmenné notace**. Jsou rozmístěny v rukopisu tak řídké, že nemůže jít o notový záznam zpěvu textu rukopisu (viz příloha). Může se tedy jednat o orientační vodítko pro zpěv nebo pravděpodobněji pro nástrojový doprovod. Značek jednoznačně rozpoznávaných je celkem jedenáct druhů. Číslem dvanáct označili Palacký a Šafařík značky, které nebylo možné přechíst kvůli jejich značnému poškození. Je tedy možné, ač ne jisté, že původně mohlo být v RZ dvanáct druhů těchto značek. Především zde, že počet dvanácti značek je důležitý: dvanáct různých značek by pak mohlo odpovídat sedmi tónům diatonické stupnice s pěti přidávanými chromatickými půltóny. Jedná se o dodnes v evropské hudbě nejběžněji používaný tonální systém, který lze snadno identifikovat například na současném klavíru. Ve 14. století byl už tento systém ustáleným způsobem hudebního vnímání i hudební praxe. Rozsah jedné oktávy též odpovídá přibližně běžnému rozsahu lidského hlasu. Ustálený zápis hudby však v té době ještě neexistoval. Lišil se svými způsoby nejen v různých zemích, ale v hudební praxi zřejmě též podléhal volbě jednotlivých hudebníků. Jeden z možných způsobů zápisu církevního zpěvu pomocí systému zvláštních značek i písmen nad textem, který se v mnohém podobá zápisu miniových značek v našem rukopisu, pochází ze 14. století. Ukázku jsem našla (i s přibližným autorovým převodem do not ve spodní části stránky) v již citovaném Waltherově lexikonu¹⁵⁾.

Na tomto místě nutno zdůraznit, že v případě miniových značek se nejedná o neумы, či dokonce o příbuznost tzv. dasijskou notací, jak se mylně domnívali

¹⁵⁾ Walther J.L.: *Lexicon diplomaticum, abbreviationes syllabarum et vocum in diplomatibus et codicibus a seculo VIII ad XVI usque occurrentes exponens*. Ulmae, Gaum 1756, tab. XXIII (dostupné na: <http://mdz-nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bvb:12-bsb11056234-6>, scan 331).

Obr. 2 Vlevo: Muž hrající na portativ, 2. čtvrtina 15. století (miniatura z rukopisu Gautiera de Metz: *Le livre de clergie en roumans*, British Library, sign. MS Harley 334, f. 25v). Vpravo: Král David a jeho hudebníci na chrámových schodech, portativ v pravém dolním rohu, okolo 1497 (iluminace z rukopisu *The Breviary of Queen Isabella of Castile*, British Library, sign. Add MS 18851, f. 184v).

někteří badatelé dříve. Neumy byly (zjednodušeně řečeno) značky odvozené od pohybů rukou dirigenta (nikoliv z písmen) a označovaly pohyb melodie zpěvu, aniž by z nich bylo možné zjistit výšku tónů. Navíc v době Karlově se k zápisu církevního zpěvu už běžně používala takzvaná menzurální notace s notovou osnovou, nejčastěji pětlinkovou. Je to způsob zápisu již podobný tomu současnému. Dasijská notace se používala krátce v 9. století pro záznam vícehlasého zpěvu. Její některé značky se podobají písmenům latinky a zapisovala se do mnohalinkových notových osnov.

Zpět k miniovým značkám RZ, které by mohly být nějakou formou písmenné notace: Jak jsem zmínila výše, písmenná notace se z doby pozdního středověku dochovala ve formě tabulatur pro klávesový nástroj–středověké varhany. Klávesovými nástroji v době vrcholného středověku byly jednak již varhany užívané v chrámech jako doprovod k liturgickému zpěvu. Dále pak to byly předchůdci varhan, malé klávesové nástroje, zejména portativy a positivy. Portativy, malé přenosné varhánky, s klávesnicí v rozsahu jedné, či dvou oktáv, se užívaly též k doprovodu světské hudby. Nástroje samotné se nedochovaly, ale známe je dobře z mnoha dobových vyobrazení (obr. 2). Podle těchto vyobrazení se dnes zhotovují repliky těchto nástrojů, ve snaze docílit věrnosti při reprodukci

středověké hudby. K problematice středověkých portativů, jejich stavby, používání, rozsahu klávesnice, a dalšímu^{16–20)}.

Hudební praxe doby Karlovy

Pocházejí-li tedy miniové značky skutečně z doby Karlovy, respektive ze 14. století, je třeba si nyní přiblížit, jak vypadala hudební praxe té doby u nás. Nevíme o tom mnoho, zachovaných notových pramenů je minimum. O způsobech tehdejší hudební praxe nás poučí spíše dobová vyobrazení (obr. 2) Lze však doložit – například z nálezů pozdně středověké varhanní tabulatury²¹⁾, s částečně písmennou notací, o níž bude řeč později – vysokou úroveň hudební praxe v Čechách srovnatelnou s nejvyspělejšími zeměmi tehdejší Evropy. O používání písmenné notace ve 14. století pro praktické účely provozování zpěvu svědčí též již výše zmíněný Walther¹⁵⁾. Dále k doložení písmenné notace ve středověké a renesanční hudbě cituji²²⁾: „*Jednoduchá písmenná notace, dlouho užívaná v teorii a spojená s monochordem, mohla být užívána k zaznamenání nejprannější monofonní varhanní hudby, která se odvozovala nejspíše ze zpěvu.*“

Karel IV. sám byl zřejmě hudebně vzdělán. Vždyť vyrůstal na francouzském královském dvoře v době, kdy tam působil Philippe de Vitry, tento tvůrce *ars nova* v hudbě a také nejvýznamnější hudebník a skladatel té doby, Guillaume de Machaut. Posledně jmenovaný byl též členem dvora a zřejmě i blízkým druhem Karlova otce, Jana Lucemburského. Při toulkách krále Jana Evropou navštívil Machaut také Prahu. Je tedy docela dobře možné, že sám Karel se hleděl zasadit o hudební ozvláštňení textu RZ. Dle Černušáka²³⁾: „*Nejedna zpráva poukazuje v době lucemburské k značnému rozvoji světské hudby instrumentální. Na dvoře Karlově, moravských markrabat Jošta a Prokopa anebo olomouckého biskupa Jana ze Středy jmenují se znamenití pištcí, trubači a jiní virtuóзовé, podle jmen zčásti také Němci. Podle francouzského vzoru zřídil Karel IV. krále hudeců. Machaut popisuje příjezd kyperského krále Petra ke dvoru Karlovu, uvádí množství hudebních nástrojů užívaných v Čechách. Čeští instrumentalisté těšili*

¹⁶⁾ <https://www.britannica.com/art/keyboards-instrument/History-of-the-organ-to-1800>

¹⁷⁾ *The Organ. An Encyclopedia*. D. E. Bush, R. Kassel (eds.). New York, Routledge 2006, p. 330.

¹⁸⁾ <https://coloraturaconsulting.com/2013/06/10/instrument-biography-the-portative-organ/>

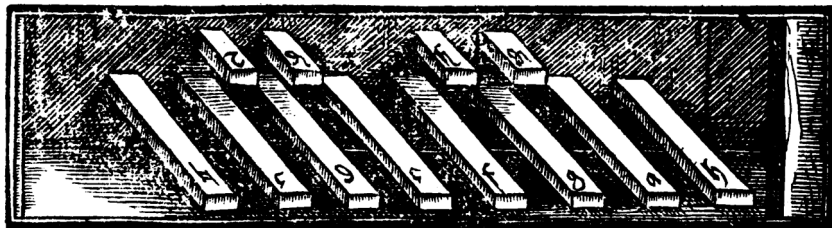
¹⁹⁾ <https://www.britannica.com/art/portative-organ>

²⁰⁾ *Performers Guide to Medieval Music*. E.W. Duffin (ed.). Bloomington, Indiana University Press 2000, p. 418.

²¹⁾ Horyna M.: Medieval organ tablature on a manuscript fragment from the National Museum Library. *Musicalia* 1–2, 2018, 6–29.

²²⁾ *Companion to Medieval and Renaissance Music*. T. Knighton, D. Fallows (eds.). Berkeley, University of California Press 1992, p. 132.

²³⁾ Černušák G.: *Dějiny evropské hudby*. Praha, Panton 1974, s. 66.

Obr. 3 Halberstadské varhany, spodní manuál (faksimile z Praetoria²⁶⁾, tab. XXV).

se dobré pověsti dokonce za hranicemi.“ Již Kronika Zbraslavská uvádí při popisu slavností při korunovaci Václava II. následující²⁴⁾: „*Není ulice, jež by nebyla plna tance. Tento Čechů, ale i druhý Němců. Dle zvyku radoval se lid ten, rukama hojně tleskaje, neboť zde múzy užívaly vlastního svého umění, bubny, cithary, kóry, trubka i zvukné harfy, rota, píšťala, lyra se ozývá s podivuhodnou sladkostí...ten dovede zpívat, některý báseň přednáseti...*“ Je také jmenovitě doloženo²⁵⁾, že Karel IV. zaměstnával na svém dvoře nejméně dva varhaníky.

Středověké klávesové nástroje

Středověké chrámové varhany se, stejně jako původní portativy či positivity, nedochovaly. Známe je však z popisu a vyobrazení (obr. 3) v Praetoriově slavném díle *Syntagma musicum*²⁶⁾. Praetorius ještě viděl někdy na přelomu 16. a 17. století pozdně středověké varhany v německém Halberstadtu, pocházející z let okolo roku 1360. Ve svém díle je popsal i vyobrazil uspořádání kláves obou manuálů i pedálu. (Pedál byl k nástroji připojen později, v roce 1495). Vrchní manuál–diskant měl dle toho rozsah něco málo přes jednu oktávu, spodní manuál–tenor a pedál měly rozsah jedné oktávy, tj. sedmi tónů diatonické stupnice plus pět vřazených chromatických půltónů dle ustáleného usu. Celkem tedy dvanáct kláves. Klávesy diskantu i tenorového manuálu označil Praetorius pro větší jasnost písmeny, zjevně v souladu s dobovým užíváním písmenné notace pro označení jednotlivých kláves ve varhanních tabulaturách. Na tomto místě je třeba předeslat, že Praetoriova písmena označující jednotlivé klávesy spodního manuálu je možné zčásti ztotožnit s miniovými značkami v RZ.

²⁴⁾ *Kronika zbraslavská*. Praha, Nadání Františka Palackého 1905, s. 132.

²⁵⁾ https://cs.wikisource.org/wiki/D%C4%Bjiny_hudby_v_%C4%8Cech%C3%A1ch_a_na_Morav%C4%B/Doba_Karlova

²⁶⁾ Praetorius M.: *Syntagma musicum. Tomus secundus. De organopographia*. Wolfenbüttel, Elias Holwein 1619. (dostupné na: <https://archive.org/details/imsip-musicum-praetorius-michael>).

Středověké chrámové varhany byly nástrojem doprovázejícím především liturgický zpěv. Obvykle spodní doprovodný hlas středověkých varhan byl zapisován písmennou notací. Vrchní, zpěvné hlasy byly zapisovány notací menzurální do notové osnovy, formou blízkou notovému zápisu dnešnímu. Nejstarší dosud známý dochovaný notový zápis varhanní hudby, jak pouze instrumentální, tak i zpěvu s varhanním doprovodem, pochází z doby okolo roku 1360. Jedná se o takzvaný Roberstbridgský kodex²⁷⁾, z jehož hudební části se dochovaly čtyři oboustranně popsané pergamenové lístky, zčásti poškozené. Spodní hlas u dvou instrumentálních skladeb i varhanní doprovod u dvou zpívaných motet je zapsán písmennou notací. Výše již rovněž zmiňovaný, z pozdně středověkých Čech pocházející zlomek latinského liturgického zpěvu s varhanním doprovodem, má s Roberstbridgským kodexem srovnatelné stáří²¹⁾. Opět obsahuje z části písmennou notaci pro tenorový manuál, dle autora blízkou písmenné notaci v Robertsbridgském kodexu. Bohužel se mi nepodařilo nalézt pramen, který by mapoval podrobně a přesně písmennou notaci v Robertsbridgském kodexu, takže jsem byla odkázána na přímá internetová zobrazení této památky²⁷⁾. (Třeba zde poznamenat, že daleko složitější písmenná notace varhanní hudby se užívala běžně ještě v době barokní.) Z výše uvedeného lze vyvodit, že varhanní či portativový klávesový doprovod zpěvu bylo už ve středověku obvyklé zapisovat také písmennou notací, označující jednotlivé klávesy–tóny.

Co by tedy mohly být miniové značky

Lze vyslovit domněnku, že miniové značky v RZ jsou takovou pozdně středověkou písmennou notací nástrojového doprovodu zpěvu RZ. Nebo orientačními body pro tento nástrojový doprovod. Jde o světský text, o němž je, jak uvedeno výše, lze předpokládat, že mohl být zpíván při slavnosti korunovace krále. Jeho provedení tedy nebylo zřejmě možné v chrámu za doprovodu stabilních chrámových varhan. Písmena miniových značek by mohla označovat jednotlivé klávesy malých přenosných varháněk, portativu. Takový portativ by mohl mít rozsah jedné oktávy, opět dvanáct kláves v chromatickém uspořádání. Že takové uspořádání kláves portativu existovalo, víme z dobových vyobrazení těchto nástrojů. Mohli bychom tedy, alespoň teoreticky, přiřadit jednotlivé miniové značky k jednotlivým klávesám takového portativu. Pro základní orientaci hráče samotného v doprovodné hře by bylo takové označení kláves v textu RZ nejjednodušší a praktické.

²⁷⁾ <https://coloraturaconsulting.com/2014/12/29/the-robertsbridge-codex-c1325/>

Každá klávesa portativu byla mechanicky propojena s příslušnou píšťalou. Hudebník prsty jedné ruky mačkal klávesy, druhou rukou obsluhoval kožený měch, kterým se vháněl vzduch do píšťal. Je možné, že takto doprovázel i vlastní zpěv. Nutno znova zdůraznit, že památek s písmennou notací pro klávesový nástroj—varhany či jejich předchůdce, z doby pozdního středověku se dochovalo minimum. Nedochovaly se, jak již řečeno výše, ani nástroje samotné. Takže nemáme přesnou představu ani o systému ladění těchto nástrojů, ani o tom, jak vlastně zněly. Máme moderní repliky těchto nástrojů, názorů na to, jak tyto nástroje ladit, jak a co na ně hrát, jak čist notové záznamy, je mnoho.

Podíváme-li se na písmenné označení dvanácti kláves spodního manuálu Halberstadských varhan podle Praetoria (obr. 3) a srovnáme-li je s jedenácti miniovými značkami RZ, některé se shodují, či jsou si podobné, jiné se však neshodují. (Přesně řečeno, jasnou shodu lze konstatovat u čtyř těchto značek z jedenácti.) Nutno ovšem podotknout, že Praetoriovy značky odpovídají značení kláves v jeho době, tedy přibližně na přelomu 16. a 17. století. Podíváme-li se na písmennou notaci Roberstbridgského kodexu z roku 1360, tedy na tam používané značky—písmena pro jednotlivé tóny—klávesy chromatické oktávy, shoda s miniovými značkami RZ je větší. Přesněji sedm značek z jedenácti v RZ je možno ztotožnit se značkami v Roberstbridgském kodexu. Kodex, přes místo svého nálezu v Británii, je obecně pokládán za nejstarší varhanní tabulaturu německého typu. Již zmiňovaná písmenná notace, nejstarší u nás nalezená, popsaná nedávno Martinem Horynou²¹⁾, se nachází ve varhanní tabulatuře pocházející nejspíše, stejně jako Robertsbridgský kodex, z druhé půle 14. století. Vrchní hlas má, shodně jako Roberstbridgský kodex, zapsaný běžnou menzurální notací, část tenoru je však zapsána notací písmennou. Dle Horyny se písmenné znaky v této tabulatuře shodují s písmennými znaky v Roberstbridgském kodexu.

Závěr

Lze tedy konstatovat, že v oblasti blízké českým zemím i přímo zde, se ve 14. století užívala mimo jiné také písmenná notace pro klávesové nástroje. Dokládá to jednak výše uvedené Praetoriovo svědectví o dispozici a písmenném označení klaviatur nejstarších známých varhan v německém Halberstadtu. Dále to dokládá písmenná notace ve dvou nejstarších známých varhanních tabulaturách: Roberstbridgském kodexu a tabulatuře z našeho území, popsané Martinem Horynou. Řadu těchto písmenných znaků lze ztotožnit s miniovými značkami v RZ.

Domnívám se tedy, že zpěv RZ mohl být nejspíše doprovázen na portativu, tomto předchůdci varhan. Označování tónů—kláves u portativů, nebylo v době,

o níž je řeč, ještě jednotné a ustálené. Soudí se, že jednotliví hráči si mohli pro usnadnění hry označovat klávesy také jinak, než tomu je v Robertsbridgském kodexu i v pozdějších německých varhanních tabulaturách. Protože nemáme k dispozici žádný srovnatelný dokument, musíme se v případě miniových značek v RZ spokojit s neúplnou shodou. Další potíž plynoucí z této neúplné shody, spočívá v tom, že pokus o hudební oživení textu RZ dle miniových značek by byl zřejmě velmi obtížný. Jen části miniových značek bychom mohli, pokud bychom se řídili např. současným notovým přepisem písmenné notace Roberstbridgského kodexu, přidělit konkrétní tónové hodnoty. Dal by se ovšem podniknout alespoň pokus o rozluštění této zatím hypotetické písmenné notace, přidělením tónových hodnot v rámci jedné oktávy všem jedenácti miniovým značkám, tak aby to dávalo alespoň přibližný smysl v konfrontaci s textem. To by však už daleko přesahovalo rámec tohoto sdělení.

Příloha: Vyznačení miniových značek v textu Rukopisu zelenohorského

Miniové značky leží v originálu na písmenech vlastního textu RZ, v následujícím přehledu jsou vyznačeny červeně, ale posunuty oproti linii řádku do výšky, aby nebyla narušena čitelnost textu. Pro zjednodušení jsou všechny miniové značky psány majuskulně. Značky dnes nečitelné jsou vyznačeny otazníkem.

Sněmy

Však ot svéj čeledi v^Pojevodí,
mužie pašú, žeň i ruby strojá.
I umre-li glava čeledi^Nna,
dětí vsě tu sbožiem v jedno vladú^E,
5 vладыку si z roda vyberúce,
ký plezně dle v sněmy slavy chodí,
chodí s kme^Jtmi, s lechy, vладыkami.
Vstachu km^Cetie, leši i vладыky,
pochválichu pravdu po ^Pzá^Pko^Pnu.

Libušin soud

Aj, Vletavo, če mútíši vodu,
če mútíši vodu striebropěnú?
Z^Oa tě lútá rozvlajáše búra
s^Pesypavši tuču šira neba,

- 5 oplákavši glavy gor zelených,
 vyplakávši zlatopieskú glinu?
 Kako bych jáz vody nemútila,
 k^Negdy sě vadíta rodná bratry,
 rodná brat^Qry o dědiny otné.
- 10 Vadíta sě kruto mezu sobú:
 l^Qútý Chrudoš na Otavě kriv^{Pě?},
 na Ot^Vavě krivě, zlatonosně;
 Staglav chraber na Radbuzě chla^Odně.
 Oba bratry, oba Kle^Fnovica,
- 15 roda stara tetvy Popelova,
 jenže pride s p^Eleky s Čechovými
 v sieže žírné vlasti přes tri rěk^Jy.
 Priletieše družná vlastovica,
 priletieše ot Otavy kriv^Sy,
- 20 sěde na okénce rozložito
 v Lubušině otně zlatě siedle,
 s^Siedle otně, světě Vyšegradě.
 Běduje i naříka^Aje mútno.
 Kdy se slyše jejú rodná^J sestra,
- 25 rodná sestra v L^Qubušině dvorě,
 sprosi kněž^Pnu utr Vyšegradě
 na popravu ustaviti pravdu^J
 i pognati bratry jejá oba
 i sú^Qditi ima po zákonu.
- 30 Káže kněžna vy^{OJ}praviti posly:
 po Sutoslav ot Lubic^{Ně} bílé,
 iděže sú důbraviny unie,
 po Lutobor s Dob^Oroslavska chlemca,
 iděže Orlicu Labe^Vpije,
- 35 po Ratibor ot gor Krekonoší,
 iděže Trut pogubi saň l^Jútú,
 po Radovan ot Kamena Mosta,
 po J^Varožir ot Bred vletorěčných,
 po Strězibor ot Sázavy l^Qadny,
- 40 po Samorod se Mžě strieb^Sronosné,
 po vsie kmety, lechy i vladyky,
 i po Chrudoš, i po S^Vtaglav, bratry
 rozvaděma o dědiny otné.
 Kda sě sněchu leši i vl^Eadyky

- 45 v Vyšegradě — — —
 prokní stúpi rozenia^E dle svého.
 Stúpi kněžna v bielestvúci ríz^Vě,
 stúpi na stól oten v slavně sněmě.
 — — — dvě věglasně děvě
- 50 vyučeně v[?]ěščbám Vítězovým,
 u jednéj sú desky pravdodatné,
 u vtoréj m^Qěč krivdy kárající,
 protiv ima plamen pravdozvě^Jsten
 i pod nima svatocúdná voda.
- 55 Počě kněžna s otna zlata stola:
 „M^Poji kmetie, leši i vladyky,
 se bratr^Poma rozrěšite pravdu,
 jaže vadíta sě o dědiny,
 o dědiny o^Etné mezu sobú.
- 60 Po zákonu věkožizných bo^Egów:
 budeta im oba v jedno vlásti,
 či sě rozdělíta rovnú mierú?
 Moji k^Pmetie, leši i vladyky,
 rozrěšite moje výp^Qovědi,
 65 budetě-li u vás po rozumu.
 Nebudet[?]ě-l' u vás po rozumu
 ustavíte ima nový nález,
 k^Qy by směřil rozvaděná bratry.“
 Klaněchu sě leši i vladyky
- 70 i počěchu t^Eicho govoriti,
 govoriti ticho mezu sobú
 i chváliti výpovědi jejé.
 Vsta L^Jutobor s Dobroslavska chlemc^Ca,
 jě sě tako slovo govoriti:
- 75 „Slavná kněžno s otna z^Clata stola,
 výpo^Qvědi tvoje rozmyslechom.
 Seber glasy po národ^Eu svému!“
 I sebrastě glasy děvě súdně,
 sbie^Crastě je v osudie svaté
- 80 i dastě je lechóm provola^Vti.
 Vsta Radovan ot Kamena Mosta,
 jě sě glasy čís^Vlem preglédati
 i viečinu provolati v národ,
 v národ k rozsúz^Qeníu na sněm sboren:

- 85 „Oba rodná bratry Klenovic^Ea,
 roda stará Tetvy Popelova,
 jenže pride s plek^Ny s Čechovými
 v siežě žírné vlasti přes tri řeky,
 směřita sě tako o dědiny:
 90 budeta im oba v jedn^Po vlásti!“
 Vstanu Chrudoš ot Otavy krivy,
 žleč sě jemu r^Cozli po útrobě,
 trasechu sě lútost'ú vši údi.
 Máchnu rukú, z^Sarve jarým turem:
 95 „Gore ptencém, k nim sě zmi^Oja vnorí,
 gore mužém, imže žena vlade!
 Mužu^J vlásti mužém za podobno,
 prevěncu dědinu d^Játi pravda!“
 Vsta Lubuša s otna zlata stola,
 100 vecě: „Km^Oetie, leši i vladyky,
 slyšeste sdě poganěnie moj^Ee.
 Sud'te sami po zákonu pravdu!
 U nebudu vám súdi^Pti svády.
 Volte muža mezu sobú rovna,
 105 k^Vý by vládl vám po železu krutu.
 Dievčie ruka na vy k vládě slába.“
 Vsta Ratibor ot gor K^Crekonoší,
 jě sě tako slovo govoriti:
 „Nechv^Palno nám v Němciech iskati pravdu.
 110 U nás pravda po zákonu svatu,
 juže prinesechu otci naši
 v sieže — —“

Využití pergamentu při stavbě a opravách varhan

DANA MENTZLOVÁ

Rukopis královédvorský je zbytek většího svazku, z prvních dvou listů se dochovaly pouze proužky. Tradiuje se, že královédvorští kostelníci odřezávali ze svazku pergamen a používali jej na opravy varhan. Nakolik je takové využití pergamentu ojedinělé či běžné, se rozhodly blíže prozkoumat členky České společnosti rukopisné, PhDr. Jitka Škodová a Mgr. Dana Mentzlová.

Paní dr. Škodová zjistila, že v Manětíně na Plzeňsku se dochovaly nejstarší varhany v Čechách a na Moravě a že při jejich rekonstrukci našel restaurátor Mgr. Dalibor Michek na měších varhan pergamenové proužky, popsané zlomky starého textu. Obrátila se přímo na restaurátora a domluvila návštěvu v jeho dílně ve Studénkách u Jihlavy.

Do Studének jsme se vydali v sobotu 17. srpna 2019, ve složení dr. Škodová a manželé Mentzlovi. Nejprve jsme zastavili v Lukách nad Jihlavou a po prohlídce tohoto pěkně upraveného městyse jsme se sešli s panem Michkem, který nás zavedl do své dílny. Zde jsme si mohli prohlédnout různé píšťaly a části varhan a také původní dřevěnou skříň manětínských varhan.

Barokní varhany z kostela sv. Barbory v Manětíně byly postaveny roku 1721 předním pražským varhanářem Leopoldem Spiegelem (asi 1680–1730). Restaurátor po jejich rozebrání zjistil ze starých nápisů, že oba dva měchy jsou ještě starší, byly vyrobeny roku 1530 a sloužily v kostele sv. Tomáše v Praze. Měchy rekonstruovali roku 1666 známí varhanáři Hans Heinrich Mundt a Mattheus Köhler¹⁾. Tyto měchy tak představují nejstarší funkční památku varhanářského řemesla v zemích Koruny české.

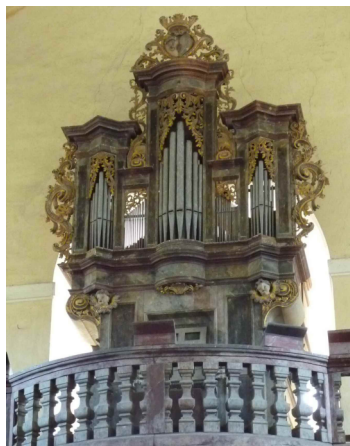
Jeden z obou renesančních měchů jsme měli možnost si prohlédnout. Jde o takzvaný klínový měch. Skládá se ze dvou velkých dřevěných desek, které jsou na jedné straně pohyblivě spojeny pantem (závěsem), aby se daly rozevírat a zavírat. Mezi deskami jsou záhyby, připomínající nám laikům harmoniku. Měch, který jsme viděli, měl pět záhybů (skladů, faldů).

Pro pospojování desek a skladů měchů se používaly koňské šlachy, nebo struny ze střev o průměru několika milimetrů. Hrany záhybů „harmoniky“ musí

¹⁾ Koukal P: Nález nejstarších funkčních měchů v České republice. *Folia organologica* 1, 2018, s. 83–93. Dostupné na: <http://foliaorganologica.com/>

Hřbitovní kostel sv. Barbory v Manětíně a pohled na varhanní skříň.

při nafukování a vyfukování umožňovat pohyb. Pro pohyblivé a vzduchotěsné spojení se užívala kůže, ať již nová či použitá, tedy i pergamen. Kůže se lepila teplým kličem.

Staré varhany byly vybaveny většinou celou soustavou takových měchů; byly nutné nejméně dva, aby jeden mohl nasávat vzduch a druhý vypouštět vzduch ke spotřebě. Všechny měchy pracovaly do společného vzduchovodu, který vedl ke vzdušnici nástroje, kde se dělil do jednotlivých píšťal. Kalkanti často obsluhovali měchy pomocí nohou, pak byly měchy uspořádány v párech, aby jeden kalkant mohl střídavě šlapat dva měchy přešlapováním z nohy na nohu²⁾.

V době gotické se měchy vyráběly z kůže, od pozdní gotiky se používaly měchy dřevěné. Uvedený typ měchů klínových byl běžný do 19. století.

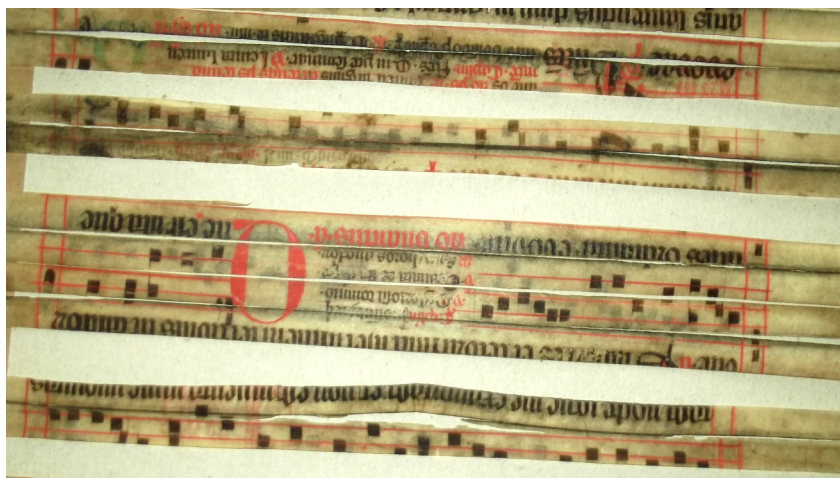
Pergamen se na varhanech vyskytuje velmi často, používal se již při výrobě na hrany záhybů a na utěsnění vzdušnic a vzduchovodů. Pro utěsnění se používal i papír. Pan Michek se při své práci setkává poměrně často se zbytky starých textů, psaných na pergamenových či papírových proužcích. Pergamen pochází většinou z kancionálů.

V případě varhan z Manětína byly všude ve skladech měchů proužky popsáno pergamentu. Z rubové strany se proužky musely sejmut, protože už byly zchátralé. Pracovnice památkového úřadu tyto proužky restaurovala a uložila v papírových rámech. Náhodou jsme přijeli právě den poté, co se proužky vrátily zpět do varhanářské dílny. Díky tomu jsme si mohli proužky prohlédnout a vyfotit. Jsou na nich vidět zbytky notového zápisu a černá písmena textu s občasnými červenými písmeny.

²⁾ <http://www.anatomie-varhan.cz/>

Klínový měch manětínských varhan při opravě v dílně pana Michka (vlevo) a detail pergamenových proužků spojujících části měchu (vpravo).

Proužky vyjmuté z klínového měchu manětínských varhan při jejich opravě a ses-tavené do správného pořadí.

Pan Mgr. Dalibor Michek při práci ve své restaurátorské dílně.

Měchy byly v dílně restaurovány, dřevěné části vyčištěny či vyměněny. V záhybech restaurátoři ponechali i některé původní pergamenové proužky a tak budou nadále sloužit při produkci varhanní hudby v Manětíně.

Pan Dalibor Michek se věnuje restaurování historických varhan od poloviny osmdesátých let minulého století. Pracoval více než patnáct let pro německé a francouzské varhanáře. Pak se soustředil na opravy českých varhan. Věnuje se jim, i když opravy zde jsou hůře placené. Obnovil vzácné varhany v Doubravníku na Tišnovsku a další. Situace u nás je bohužel smutná, mnohé historické varhany jsou zchátralé a zvolna podléhají zkáze. Například barokní Mundtovy varhany ve Štoltmíři se opravy asi nedočkají. Z rozhovoru s Daliborem Michkem pro iDNES.cz v roce 2017 (cit. ³⁾):

Nacházíte často ve varhanách zbytky starých listin, pergamenů? Lze se z nich něco dočíst? Ano, naši předchůdci používali běžně staré noty, listy z bohoslužebných knih a kancionálů a různé jiné papíry a pergameny, a to obvykle jako těsnění. Konce abstraktů hlavního stroje Výmolových varhan v Doubravníku jsou například ovinuty a zpevněny pergamenem s písmem, jež bylo odborníky označeno za karolinskou majuskuli, tedy písmo původu velice dávného. Přečíst si většinou nelze vůbec nic.

³⁾ https://www.idnes.cz/jihlava/zpravy/rozhovor-varhany-restaurator-hudba-historie-jihlava-vysocina.A170920_123526_jihlava-zpravy_mv

Na doporučení pana Michka jsem pak navázala kontakt s hudebním historikem a památkářem PhDr. Petrem Koukalem Ph.D. Odpověděl mi velmi přátelsky a podrobně popsal použití pergamenu na varhanech v Doubravníku:

Tam jsou na dvou místech – na vzdušnici a na okrajích tzv. abstraktů. (Dokonce jsou tam i torza nějakého rukopisu s neumatickou notací, což pro mne jako hudebního historika je taky žalostné...).

Vzdušnice u varhan je vlastně taková velká bedna s přihrádkami, kam je pod určitým stálým tlakem vháněn vzduch. Nikde nesmí být škvíra, aby vzduch neunikal a aby ten tlak byl stále stejný. Při samotné výrobě většinou dobrý mistr vyrobil vzdušnici tak kvalitně, že nepotřebovala žádné okožení, jen někdy, spíše výjimečně se to provádělo preventivně. Jenže časem, vlivem klimatických změn docházelo k narušení této stálosti, objevovaly se praskliny apod. A v tom okamžiku přichází další varhanář, který vzdušnici opraví. Nejjednodušším způsobem byly právě polepy – papírem (levnější) či kůží (dražší). A k tomu se docela dobře hodily pergameny, protože byly kvalitní a nejspíš zadarmo, takže se dokonce ušetřilo. Takové přelepy z pergamenů lze vlastně najít u varhan všude tam, kde proudí vzduch (a nesmí unikat) – takže i u měchů.

Jiné použití proužků pergamenů je u abstraktů. Tak nazýváme úzká a tenká dřevěná táhla, která jsou součástí tak zvané hrací traktury. Není to nic jiného než zařízení, které mechanicky převádí pohyb od klávesy k ventilu pod píšťalou, takže když varhaník stiskne klávesu, ve varhanách se otevře ventil a vpustí vzduch do píšťaly – a ona začne hrát. Tyto dřevěné abstrakty jsou připojeny na další části různých převodních prvků pomocí drátů – a ty začnou ve dřevě častým mechanickým namáháním (pohybem po stisku klávesy) „vymílat“ větší otvor, někdy to vede i k prasklinám apod. Varhanáři tomu čelili různě, např. omotáváním spojů na abstraktech nitěmi či provázky nebo oblepováním papírem. Okožení se moc nepoužívalo, protože dobrá kůže byla (a je) stále drahá. Takže když se objevila možnost použít (darovaný či levně získaný) pergamen z vyřazených knih, byla to taky dobrá cesta.

Jak píše dr. Koukal, tehdejší varhanáře nezajímalo, zda to byly staré rukopisy, oni potřebovali kvalitní a dobře vydělanou, pružnou a pevnou kůži.

Pro nás je tedy snadno pochopitelné, že Rukopis královédvorský, uložený ve věžním sklípku kostela sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové, pár kroků od varhan, byl využit na jejich opravy.

Co je známo o použití pergamenu na varhanech ve Dvoře Králové:

- královédvorský úředník Pelikán vypověděl u soudu roku 1858, že „viděl na píšťalách varhan a na měsích úřezy pergamenu, které sice byly poprášeny,

ale faksimilu RK ne nepodobny“. Podobně spravené měchy viděl také v kostele sv. Kříže.

- poté svědčil kalkant, že později po nálezu RK byly varhany spravovány a použila se kniha kostelních zpěvů „*že ty zpěvy beztoho k potřebě nejsou, poněvadž ty noty jenom ve čtyřech linkách psané jsou*“. Jeden list předal soudu na ukázkou, je to obálka nějaké knihy s notami ve čtyřech linkách.
- zpráva z roku 1863 (tzv. Alizarovo svědectví) vypovídá z druhé ruky vzpomínku královédvorského kostelníka, že tři knihy z majetku jednoho pátera se dostaly do věžního sklepa u sv. Jana Křitele a tam je kostelníci používali na ovinování svíček ve svícnech, i štěrbiny na varhanách se jimi zalepovaly. „*Tak se znenáhla ty knížky od nás nevědomců mařily, a jest to pravý div, že ten zbytek z té poslední knížky se zachoval...*“
- podle sdělení královédvorského děkana Sedláčka z roku 1886 byly varhany v letech 1843 a 1854 čištěny, zbytky pergamenu schoval Jan Scheybal. Dědictví po něm bylo předáno do muzea v Hradci Králové, dnes je nezvěstné⁴⁾.

V době nálezů RK byly v kostele varhany z roku 1776, vytvořené Františkem Pavlem Horákem z Kutné Hory. Varhany byly později vyměněny za nové, postavené v letech 1933–1934 firmou Rieger. Do zachovaných skříní postavila firma Rieger současný nástroj⁵⁾.

Vladimír Kopecký v 60. letech 20. století zkoumal okolnosti nálezů RK, své poznatky shrnul v publikaci *Plno záhad kolem Hanky*. Píše, že v 16. století sídlila v místnosti nálezů RK v kostele sv. Jana Křitele literátská družina, která vlastnila různé knihy. Kniha žalmů, převázaná roku 1592, je „načatá“, jsou z ní odstříhané proužky. Byly stříhány dvojím stříhnutím nůžek, zbytek utržen⁶⁾.

Prohlédla jsem v muzeu ve Dvoře Králové žaltář se signaturou PT 8982, nicméně tento žaltář má pouze ostříhané okraje stránek, aby se při pozdější převazbě vešel do desek o něco menších, a některé stránky chybí úplně. Odstřížení proužku s textem, jak je známe z RK, se zde nevyskytuje. Bohužel se mi nepodařilo zjistit, zda je tento žaltář totožný s knihou, o které píše Kopecký.

Dle sdělení Ing. Lenky Stehnové, kurátorky historických a numismatických sbírek, žaltář sign. PT 8982 přišel do muzea jako dar z královédvorské fary v roce 1918. Jeho předchozí osudy nejsou známy (první inventární kniha muzea se ztratila a údajně z ní chybí). Muzeum dále vlastní rožátník sign. PT 8981 s obdobnou iluminovanou výzdobou, ten však není psán na pergamenu, ale na papíře.

⁴⁾ Kopecký V.: *Plno záhad kolem Hanky*. Praha, Práce 1969, s. 36.

⁵⁾ Havlíček V.: Varhany ve Dvoře Králové nad Labem. <https://www.kralovedvorsko.cz/varhany/varhany-ve-dvore-kralove-nad-labem.html>

⁶⁾ Kopecký V.: *Plno záhad kolem Hanky*. Praha, Práce 1969, s. 35.

Obě knihy byly nedávno zrestaurovány. Jiné podobné knihy v královédvorském muzeu nejsou.

Přes toto negativní zjištění můžeme považovat použití pergamenových odstrižků na opravy varhan za běžné. Při bližším zkoumání se ukazuje, že pergamen mohl být využit různými způsoby. Proto i taková zvláštnost, jako proužky RK, hovoří pro dlouhodobý pobyt rukopisu ve věžní místnosti a pro jeho velké stáří.

Ještě ke kulatým výročím rukopisným

JIŘÍ URBAN

V čísle 7/2019 měsíčníku *MY* připomněla na str. 14–15 Jitka Schůtová události, které se seběhly v roce 1867 ve Dvoře Králové při oslavách půlstoletého nálezu Rukopisu královédvorského. Oslavy to byly vsutku pompézní a promlouvaly na nich osobnosti jako František Palacký nebo Karel Sladkovský. Vysokého ocenění se tehdy dostalo Rukopisu královédvorskému, jakož i jeho nálezci. O sto let později byla již situace jinačí. V časopise *Dějiny a současnost* (9, 1967, č. 9, s. 6–13) vyšel článek prominentního historika Josefa Kočího s názvem *Čeští fašisté a obrana Rukopisu královédvorského a zelenohorského*. Kočího text vyvolal reakci, která se tehdy na veřejnost nemohla dostat a kterou můžeme dnes, u příležitosti výročí sametové revoluce zveřejnit.

Praha, 2. října 1967

Redakci revue

Dějiny a současnost

Praha 4

Na Výsledku I, č. 4

Věc: Článek „Čeští fašisté a obrana Rukopisu Královédvorského a Zelenohorského“, otištěný v čísle 9 Vaší revue.

Jsem pamětníkem událostí, jichž se dotýká Josef Kočí v uvedeném článku. Byl jsem členem České společnosti rukopisné až do jejího nařízeného zániku. Myslím proto, že jsem kompetentní, uvést k tomu článku některé poznámky.

Autor se soustředil převážně na osobu prof. Vrzalíka, jemuž věnuje přes polovinu celého článku. Snaží se podat ho div ne jako zrádce, zejména při líčení jeho styků v Polsku. To je křivda.

Temperamentní Vrzalík leckdy zabočil a pro jeho bouřliváctví vznikl jeden čas i jakýsi nelad mezi ním a přísně nepolitickou Č. společností rukopisnou. Ale nikdy nebyl zrádcem a kolaborantem. Za války se choval statečně. Pro způsob,

jakým na střední škole učil dějepis, byl za okupace vyhozen ze školy, zbaven profesury i platu. Když má pisatel článku po ruce tak podrobné policejní relace o studentu Vrzalíkovi, jistě je poblíž nich i nějaký doklad o této okupační záležitosti profesora Vrzalíka. Ale asi se mu nehodil. Také se mu zřejmě nehodilo konstatovat popravdě, že zrádcovská okupační Vlajka číslo dvě, vedená Rysem-Rozsévačem, neměla krom jména nic společného se studentskou Vlajkou číslo 1, jejíž existence skončila roku 1938. Vrzalíka lze spojovat jen s Vlajkou předválečnou.

Nesporně horší situaci měl Josef Kočí s profesorem Marešem. Co potu ho asi stálo, aby v publikovaných dílech a člancích tohoto duchovního velikána našel něco kompromitujícího. Hledal ovšem marně. Ryzí a důsledný Mareš, povznesený na jakákoli přízemní kritéria, našel i za okupace způsob jak mluvit – byť zastřeně – k národnímu svědomí a posilovat duchovní obranu proti útlaku. To činil nejen ve svých úvahách o Rukopisech; vyjádřil to i v památné filosofické knížce „Soumrak duchovní kultury před svítáním“, vyšlé 1939 a okamžitě rozebrané. Josef Kočí se u Mareše musel uchýlit k metodě tzv. „fmbartošovské“, tj. k vytrženým a zkomoleným citátům. Adresuje Marešovi např. výtku, že se snaží neobratnou sofistikou vyvracet obavy Němců (a nyní následuje citát z Mareše) –

„... aby snad nebylo německému národu k pohoršení, kdyby se mu doneslo, že básně těch Rukopisů hlásají nenávist k národu německému ...“

Príslušné místo u Mareše (Zprávy Č. Sp. R. z 30.6.39) zní ve skutečnosti takto:

„Ma l o d u š n á s k l í č e n o s t m o h l a b y h l e d a t o m l u v u v e f a n t o m u o b a v y , a b y s n a d n e b y l o n ě m ě c k ě m u n á r o d u ... a t d .“

Vynechaných devět slov podstatně mění smysl celé věty. Co ve skutečnosti bylo varováním před „malodušnou skličenosť“, bylo J. Kočím, po přiměřené úpravě, ve svém pravém smyslu zvráceno.

Jestliže tedy J. Kočí hledá u Mareše „neobratnou sofistiku“, nutno přiznat, že sám vyniká sofistikou obratnou, až příliš obratnou; jenomže takové superdokonalé sofistice se také říká – podlost.

Tuto svou pasáž o Marešovi uzavírá J. Kočí konstatováním: „Ale oni (tj. okupanti) pro jistotu v roce 1941 dali přednost zákazu psaní o Rukopisech.“

Opět pozoruhodná nepřesnost. Zákaz vydaný úřadem reichsprotektora na jaře 1941 byl totiž poněkud jednostranný. Zastavil toliko tisk Zpráv Č. Společnosti rukopisné, sdružující obránce RKZ. Žádné meze však nebyly kladeny projevům proti pravosti ať psaným nebo mluveným. A také jich bylo napsáno a nařečňováno hodně; počínaje potupnou přednáškou K. H. Franka v Museu hned

na podzim téhož roku, bylo pod vlídnou patronací nacistů vesele psáno o „paděl-cích“ v novinách zdejších i v listech docházejících z Rajchu, až do konce války; naposled se otřel o RK Der Neue Tag 15.3.1945.

J. Kočí uznal za dobré napsat, že „statečně a horlivě si počínal zvláště historik husitské revoluce F.M. Bartoš, který v roce 1939 vydal vlastním nákladem brožuru „Historický rozbor RK“. Což bylo třeba nějaké statečnosti k tomu, aby „historik husitské revoluce“ projevoval názory, jež byly plně v sou-ladu s koncepcí a projevy okupantů v této věci? – Jaká to fraška!

Autor nepodal jediný důkaz o padělanosti Rukopisů; podal však ukázkou, jak lze padělat nedávnou historii. To je poněkud truchlivé. V jistém smyslu je to soumrak historické metody. Avšak – vyjádřeno parafrází památné Marešovy knížky – je to soumrak před svítáním.

S projevy úcty

*Ing. Karel Urban
Erbenova 7
Praha 5*

Recenze

Vlastivědné čtení o Královédvorskú, č. 5, červenec 2019 (vydává město Dvůr Králové nad Labem)

V tomto čísle časopisu, který se věnuje historii Královédvorská a okolí, nalézáme hned tři články o Pankráci Borčovi a jeho roli při nálezú RK.

Prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc., v článku *Neznámá kukská památka na skutečného objevitele Rukopisu královédvorského* popisuje tajemný nápis v Kuksu. Vedle schodiště vpravo od hostince U Zlatého slunce je kámen s vytesaným nápisem „PANCRATIUS BORCZ“. Pankrác Borč byl kaplanem a později knězem ve Dvoře Králové, pak přesídlil do Lanžova a nakonec do Kuksu, kde v roce 1824 zemřel. V jeho pozůstalosti byly většinou bezcenné položky, větší hodnotu měly pouze knihy. V seznamu knih byl zapsán také *Rukopis královédvorský*, Hankovo vydání, s dodatkem „Ego inveni“. Miroslav Ivanov chápal tato slova jako Borčův vpisak do knihy. Borče označil za nálezce RK Karel Jaromír Erben¹⁾ a také A. H. Wratislaw v anglickém vydání RK z roku 1852. V Kuksu v blízkosti hostince U Zlatého slunce stávala dříve kaple Nanebevzetí Panny Marie a autor se domnívá, že Borč v ní možná konal bohoslužby. Profesor Bohadlo přichází s hypotézou, že Borč možná ani nebyl pohřben na kukském hospitálním hřbitově, protože kritizoval nepravosti ve správě hospitální nadace (jak sděluje Ivanov). Záhadný kámen by mohl být jeho náhrobkem, který později posloužil ve schodištní zdi.

Prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc., ve svém textu *P. Pankrác Borč: Ego inveni* dodává, že Borč v Kuksu sloužil jako fundatista, tedy světský kazatel pro duchovní službu obyvatelům špitálu. Václav Hanka ještě v dopise ze 17. září 1817 zmínil přítomnost Borče při nálezú RK, pak už o něm nemluvil, teprve v souvislosti se soudním sporem s Davidem Kuhem se navrátil k výkladu o okruhu nalezců. Autor uzavírá, že nalezl-li rukopisy skutečně kaplan Borč, což se zdá být velmi pravděpodobné, nezbyvá pro Hankovo falzátorství prakticky žádné místo, nechceme-li konstruovat divoké a dnes již neověřitelné konspirační teorie.

¹⁾ Dopis K. J. Erbena příteli Antonínu Rybičkoví z 19. října 1858; přetiskl Brandl V.: Karel Jaromír Erben, životopisná a literární studie. *Světovzor* 17, 1883, 300–302.

Dvůr Králové nad Labem, dům
č. p. 26. V této chalupě v roce
1824 ve věku 77 let zemřela
Maria, matka Pankráče Borče.

Autorem závěrečného článku *Mýlí se ti, kdo uvěřili Hankovi, že on byl samojediným nálezcem RK* je prof. RNDr. Karel Martinek, DrSc.. V úvodu říká, že falzifikace RK nebyla dosud prokázána, a proto bychom měli ctít presumpci pravosti této vzácné památky. Autor soudí, že Borče nelze považovat jednoznačně za nálezcce RK. Nepochybuje, že Borč byl nálezu přítomen, ale význam rukopisu pochopil právě Václav Hanka. U soudu roku 1858 hovořil Hanka o nálezu v plurálu: „*konečně jsme našli za touž skříni dvanáct listů pergamentu*“. Na konci soudního jednání Hanka přiznal, že Borč byl spolunálezce RK. V den Hankova úmrtí 12. ledna 1861 sestavil se zvláštní sbor, jehož úkolem bylo postavit ve Dvoře Králové Hankovo divadlo²⁾, později zvané Hankův dům. V svolání, jež sbor vydal k veřejnosti, se hovoří o Hankově zásluze, ale Borč není zmíněn. Profesor Martinek uvažuje, zda se do Dvora vůbec dostala zpráva od soudu, že nálezci byli dva. Navrhuje na Hankově domě alespoň nainstalovat pamětní desku s informací o spolunálezci Borčovi, královédvorském rodákovi, a ptá se čtenářů na jejich mínění (na e-mail: kmznebes@gmail.com). Článek doprovázejí zajímavé obrázky míst, spjatých se životem Pankráče Borče a jeho životopisná data, která dohledal Radomír Roup. Borčovu otci patřily domy č. 26 a 27 (místo odpovídá nynější ul. Preslova 452 a 454) na hradištském předměstí Dvora Králové. Od nich tehdy vedla cesta do Pílského mlýna, jenž „klapával“ na zasypané dnes strouze. Obrázky nám umožňují vžít se lépe do dřívějších časů a představit si Pankráče Borče nejen jako spolunálezce RK, ale i člověka, který prožil svůj život v blízkosti Dvora Králové.

DANA MENTZLOVÁ

²⁾ Fiala R.: Historie Hankova domu a divadla. In: *Hankův dům a další rukopisné památky ve Dvoře Králové nad Labem*. J. Schwarz (red.). Dvůr Králové nad Labem 2004, s. 13.

Členské zprávy

Za Ivanem Müllerem

S více než ročním zpožděním se ke mně dostala zpráva, že zemřel náš dlouholetý člen PhDr. Ivan Müller (1946–2019).

Mezi rukopisníky zavítal někdy v roce 1993 poté, co se navrátil z emigrace a kdy navazoval pracovní kontakty na Filosofické fakultě UK. Tehdy jsme se tam scházeli k pravidelným schůzkám. Spolu jsme též často rozprávěli v blízké hospůdce U Hrocha, kam jednou přizval historika Raka.

Jeho návrat do vlasti byl spojen s velkým pracovním nasazením. Kromě výuky na FF jej ještě zaměstnávaly pracovní závazky na předchozím pracovišti na univerzitě ve Freiburgu. Hodně času si též vyžádala údržba nově zakoupené chalupy ve Voticích, místě, kde trávil své mládí. To vše zřejmě zapříčinilo, že jeho účast na akcích naší společnosti postupně slábla.

V jednom ze svých dopisů mi sdělil, že se nemůže účastnit naší připravované akce, protože musí přečíst asi 80 prací a posteskl si nad údělem emigranta, který ještě nemá roky na důchod.

Zprávu o Müllerově úmrtí zveřejnily Literární noviny 19. května 2019. Vedle stručných údajů k jeho životní dráze přinášejí noviny dosti obsáhlé sdělení o jeho hlavní badatelské činnosti, zaměřené na problém vzniku hlaholice, přičemž odkazují na Müllerův text, uveřejněný 9. května na serveru iDnes.cz. Zde píše: „Cyril není autorem písma hlaholice, slovanská slovesná kultura je mnohem starší. S tímto ‚kacířským‘ zjištěním jsem léta narážel, než jej otiskli na Moravě, kde duo misionářů působilo.“ Jedná se o publikaci *Doba a místo vzniku hlaholice*, kterou v roce 2015 vydalo Moravské zemské muzeum. Do jaké míry byla Müllerova zjištění akceptována současnou oficiální vědou, lze těžko posoudit. Potřebná diskuse se zatím nerozvinula.

Třebaže od našeho kolegy nemáme žádný text, vztahující se přímo k Rukopisům, jeho zásluhy na tomto poli nejsou zanedbatelné. Jeho nadhled v tématech souvisejících s počátky naší slovesné kultury imponoval všude ve sféře jeho působení. Na našich setkáních na pracovních schůzkách, valných hromadách či jinde, vždy pronášel slova, která pro mne znamenala velké povzbuzení. Vzpomínám na něj s velkým vděkem.

Jiří URBAN

Pamětní deska Václava Hanky a 130. výročí nálezu RK

Česká společnost rukopisná přechovávala dlouhá léta ve svém majetku bronzovou pamětní desku ke 130. výročí nálezu RK. V horní části desky je zobrazen Václav Hanka a list RK na vavřínové větvičce (jde o stranu 7 s iniciálou Z). Nad listem RK můžeme vidět kostel sv. Jana Křtitele, ve kterém byl rukopis nalezen. Spodní část desky zaujímá nápis: „*Ve věži děkanského chrámu města Dvora Králové dne 16.IX.1817 podal kaplan P. Borč Václavu Hankovi několik pergamenových lístků, domnívaje se, že obsahují latinské modlitby. Hanka však poznal, že písmo je staročeské. Byl to proslulý Rukopis Královédvorský! Podle soud. zápisu ve sporu Hanka-Kuh r. 1858.*“

Autorem reliéfní desky byl fotograf a chemik, ing. Bohumil Střemcha, zasloužilý člen Československé společnosti rukopisné, znalec středověkých inkoustů a starých rukopisů. V roce 1913 fotografoval RZ, na přelomu 40. a 50. let publikoval články o RKZ ve Zprávách Československé společnosti rukopisné a roku 1958 vydal RZ jako soukromý tisk. Získal spisovatele Ivanova k hlubšímu zájmu o problematiku RKZ. Desku vytvořil roku 1947, nepochybně ke 130. výročí RKZ. Bohumil Střemcha kladl desku ve výroční Hankovy dny k jeho hrobu na Vyšehradě a kolemjdoucím zájemcům vysvětloval problematiku RKZ. O desce hovoří Lubomír Sršeň ve svém seznamu portrétů Barbory a Václava Hankových (*Sborník Národního Muzea v Praze*, A 63, 2009, č. 2–3).

Sádrový odlitek desky vlastní Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem, inv. čís. H 1181. Jak se odlitek dostal do muzea, není známo. Zřejmě na tom měl zásluhu také Bohumil Střemcha. Protože Česká společnost rukopisná nemá možnost důstojného umístění bronzového originálu pamětní desky, rozhodli jsme se ji věnovat Městskému muzeu ve Dvoře Králové nad Labem. Pamětní deska byla předána ve Dvoře Králové dne 13. října 2020 zastupující ředitelce muzea Bc. Daně Humlové. O přírůstku do sbírek informoval Facebook muzea dne 15. října 2020. Věříme, že muzeum zajistí trvalé uchování desky a zabezpečí tuto unikátní památku pro další generace.

DANA MENTZLOVÁ

Informace o možnosti konání valné hromady České společnosti rukopisné

V tomto roce se měla uskutečnit XXVII. řádná valná hromada ČSR, jejíž konání však znemožnila epidemiologická opatření. Vzhledem k tomu, že situace zatím zůstává nejistá, není v tuto chvíli možné určit datum konání valné hromady na rok 2021. Nicméně Výbor ČSR svolá valnou hromadu co nejdříve, jakmile to bude možné.

VÝBOR ČSR

Poznámka k placení členských příspěvků

Přestože se v letošním roce valná hromada nekonala, dovolujeme si členy ČSR požádat o laskavé uhrazení členských příspěvků, které jsou již řadu let v nezměněné výši, tedy:

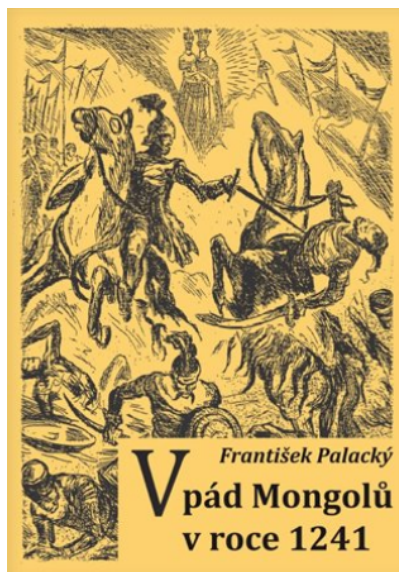
- výdělečně činný člen: 200 Kč
- studující, důchodci, nezaměstnaní: 100 Kč.

Členské příspěvky lze uhradit dvěma způsoby:

1. poštovní poukázkou na adresu pokladníka ČSR: Mgr. Dana Mentzlová, U Zvoničky 45, Mirošovice, 251 66 pošta Senohraby.
2. osobně pokladníkovi ČSR na každé schůzce a akci ČSR.

Dary a dobrovolné vyšší členské příspěvky jsou vítány.

VÝBOR ČSR

V jubilejním roce 2017 vydala Česká společnost rukopisná publikaci ***RKZ – dodnes nepoznané*** autorského týmu Karel Nesměrák, Dana Mentzlová, Jiří Urban a Jakub Žytek. Kromě přepisu textu obou rukopisů pojednává publikace o jejich významu pro českou literaturu a přináší přehled nejnovějších poznatků o jazyku Rukopisů, jejich hmotné stránce, otázkách historických. Zmapována je i historie celého sporu o pravost Rukopisů.

V roce 2019 vydala Česká společnost rukopisná ve spolupráci s nakladatelstvím Vodnář již druhé vydání českého překladu vynikající studie otce českého dějepisu Františka Palackého ***Vpád Mongolů v roce 1241***. Z německého originálu *Der Mongolen Einfall im Jahre 1241* přeložila Dana Mentzlová, latinské pasáže převedl a ediční poznámku sestavil Karel Nesměrák, pasáž z Lüneburské (Saské) kroniky ze středověké němčiny přeložila Jana Maroszová.

Obě publikace si lze objednat u předsedy ČSR Karla Nesměráka na adrese Tusarova 24/1250, 170 00 Praha 7 nebo e-mailu: knesmerak@centrum.cz

Česká společnost rukopisná **(založena 1932)**

Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6

e-mail: rkz@rukopisy-rkz.cz

IČO: 492 801 80

WWW stránky o RKZ:

www.rukopisy-rkz.cz

WWW stránky ČSR:

www.rukopisy-rkz.cz/rkz/csr

Zprávy České společnosti rukopisné

ISSN 1213-9033

Řada VIII, číslo 6, vyšlo 29. prosince 2020.

MK ČR E 13420

Vydává Česká společnost rukopisná, Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6.

Email: rkz@rukopisy-rkz.cz. On-line: www.rukopisy-rkz.cz/rkz/csr/zpravy.html

Vychází nepravidelně. Rediguje doc. RNDr. Karel Nesměrák, Ph.D.